

Ireneusz CIOSEK*

Monitorowanie wpływów i sympatii politycznych w Stowarzyszeniu Młodzieży Polskiej przez władze państwowe w województwie kieleckim po 1926 r.

Streszczenie

Po przewrocie majowym w 1926 r. obóz polityczny Józefa Piłsudskiego dążył do przejęcia kontroli nad wszelkimi dziedzinami życia w państwie, w tym nad oświatą i kulturą. W działalności tego ugrupowania istotną rolę odgrywała ideologia państwowa, a w jej ramach idea wychowania państwowego. W kręgu zainteresowań ówczesnych władz znalazła się szkoła, jak również organizacje masowe. Materiał źródłowy, *Monitorowanie wpływów i sympatii politycznych w Stowarzyszeniu Młodzieży Polskiej przez władze państwowe w województwie kieleckim po 1926 r.*, przedstawia dokument przygotowany przez starostę radomskiego dla wojewody kieleckiego w 1927 r. na temat stanu organizacyjnego Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej w powiecie radomskim.

Słowa kluczowe: sport, kultura fizyczna, stowarzyszenie

Z chwilą odzyskania niepodległości wszystkie ugrupowania polityczne interesowały się problemami wychowania młodzieży, chcąc mieć zarazem jak największy wpływ na szkołę i wszelkiego rodzaju organizacje zrzeszające młodzież szkolną i pozaszkolną. Do 1926 r. w polityce wychowawczej państwa dominowała ideologia narodowego związku ze Związkiem Ludowo-Narodowym (ZLN)¹, a po 1926 r. ideologia wychowania państwowego obozu sanacyjnego. Oprócz wspomnianych nurtów wychowawczych, w latach 1918–1939 znaczny wpływ miała pedagogika katolicka utożsamiana z Chrześcijańską Demokracją².

* Doktor nauk humanistycznych w zakresie historii, adiunkt w Instytucie Nauk Politycznych, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach.

¹ Związek Ludowo-Narodowy w 1928 r. przekształcił się w Stronnictwo Narodowe.

² S. Wołoszyn, *Dzieje wychowania i myśli pedagogicznej w zarysie*, Warszawa 1962, s. 136, 631.

W 1918 r. powołany został sekretariat generalnego Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej (SMP) w Poznaniu. Podjął on zakrojoną na szeroką skalę akcję zakładania na terenie diecezji całego kraju oddziałów SMP, skupiających w swoich szeregach młodzież pozaszkolną, która ukończyła szkołę podstawową i nie kontynuowała nauki. Na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych nastąpiła reorganizacja stowarzyszenia, w wyniku której katolickie związki młodzieżowe zostały włączone w struktury Akcji Katolickiej zorganizowanej przez Episkopat Polski, a SMP zostało przemianowane na Katolicki Związek Młodzieży Polskiej (KZMP). W skład KZMP wchodziły: Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej (KSMM) i Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej (KSMŻ)³.

Powstałe stowarzyszenia prowadziły szeroko zakrojoną działalność religijną, propagandową przeciwko ruchom lewicowym i komunistycznym, upowszechniały oświatę pozaszkolną, prowadziły kursy zawodowe, organizowały dla swoich członków zajęcia rekreacyjne oraz upowszechniały szeroko rozumianą kulturę fizyczną. Wspomniane cele realizowane były na organizowanych zjazdach, wycieczkach naukowych i krajoznawczych, kursach dokształcających, odczytach, pokazach, projekcjach i itp. Zakres podejmowanych działań był szeroki, a w połączeniu z systematyczną pracą oraz posiadanymi środkami finansowymi gwarantowały stały napływ młodzieży do oddziałów SMP. Zadania SMP, wynikające z wychowania fizycznego i sportu, realizowane były na kursach i obozach, gdzie można było lepiej przygotować i przeprowadzić zajęcia wf. oraz gry i zabawy sportowe. Powyższa działalność nie ograniczała się jedynie do obozów, ale również do uczestnictwa w zjazdach diecezjalnych SMP, przy okazji których organizowano zawody sportowe i pokazy gimnastyczne. Wychowanie fizyczne i sport odgrywały w działalności SMP bardzo ważną rolę. Oprócz zapewnienia członkom dobrego zdrowia i odporności fizycznej, wf. i sport miały przyciągać młodzież do udziału w zajęciach terenowych oddziałów SMP. Przy każdym oddziale SMP powstawały koła sportowe, których celem było zachęcanie młodzieży do uprawiania sportu i organizowania zabaw i gier ruchowych. Bardzo ważną rolę w pracach oddziałów SMP odgrywał tzw. „patronat”. Patronat oddziału składał się z 3 do 5 osób o „katolickich i narodowych przekonaniach”, wybranych przez organ SMP (KZMP) – radę związkową. Do patronatu należał ponadto jeden z miejscowych księży, jako „patron” mianowany przez władze kościelne. Ksiądz patron – wspólnie z wybranym spośród członków prezesem zarządu – kierował pracami oddziału. Do zadań patronatu należało nadawanie oddziałowi kierunku działalności, odpowiadał on za wszystkie działania oddziału, jak również reprezentował miejscowy oddział SMP (KZMP) wobec władz państwowych. Zarząd składał się z 6 członków wybieranych na walnym zebraniu oddziału⁴.

³ Archiwum Państwowe w Kielcach (dalej: APK), Urząd Wojewódzki Kielecki I (UWK I), sygn. 3149, k. 780.

⁴ APK, UWK I, sygn. 651, k. 157, 158, 159; „Gazeta Kielecka” 1929, nr 72.

Po przejęciu władzy przez obóz polityczny Józefa Piłsudskiego rozpoczęła się realizacja idei wychowania państwowego. W tym celu w kręgu zainteresowania państwa znalazły się niemal wszystkie dziedziny życia w kraju, m.in. oświata i kultura. Sanacja poważnie interesowała się problemami wychowania, dążąc do podporządkowania ideologii wychowania państwowego działalności szkoły i organizacji młodzieżowych. Patronat kościoła katolickiego i Chrześcijańskiej Demokracji nad SMP (KZMP) oraz dążenie do uzyskania w nim wpływów przez opozycyjny ZLN (późniejsze Stronnictwo Narodowe) wymuszało na władzach państwowych po 1926 r. szczególnie uważne monitorowanie działalności SMP. Nadzór był prowadzony nawet po umieszczeniu w statutach KSMM i KSMŻ zapisów uwzględniających ideologię wychowania państwowego poprzez zaliczenie do zadań statutowych przysposobienia wojskowego i wf. Zadania dotyczące wf. i sportu KSMM i KSMŻ zrealizowały poprzez organizację konferencji, odczytów, zjazdów, kolonii letnich, obozów i kursów wf. oraz budowę boisk i urządzeń sportowych⁵.

Przedstawiony dokument jest sprawozdaniem starosty radomskiego dla wojewody kieleckiego, który w 1927 r. ocenił aktywność poszczególnych oddziałów SMP w powiecie. Bardzo słabo wypadł Radom, w którym oddziały funkcjonowały tylko do 1925 r. Potwierdza to opinię, że SMP było mało popularne w ośrodkach miejskich, gdzie musiało konkurować z licznymi organizacjami i stowarzyszeniami. Takiego wyboru nie miała młodzież wiejska, która chętnie uczestniczyła w pracach lokalnych oddziałów SMP, działających przy wiejskich i małomiasteczkowych parafiach. W 1927 r. na terenie powiatu radomskiego, który podlegał diecezji sandomierskiej, działały oddziały SMP w następujących miejscowościach: Wolanów – 20 członków; Mniszek, gmina Wolanów – 16 członków; Lisów, gmina Jedlińsk – 18 członków (od 1926 r. nie przejawiali oni żadnej aktywności); Błotnica, gmina Jedlińsk 40 członków (od 1926 r. nie przejawiali oni żadnej aktywności); Wierzbica – 20 członków; Wyśmierzyce – 34 członków; Kowala – 40 członków; Kuczki Kolonia – 20 członków; Małęczyn Stary, gmina Kuczki – 13 członków; Ksawerów, gmina Stromiec – 24 członków. Na podstawie niniejszego źródła można wysnuć wniosek, że działalność KSMM i KSMŻ cieszyła się większą popularnością w środowiskach wiejskich, gdzie stowarzyszenia często były jedynymi organizacjami młodzieżowymi, oferującymi bogatą i atrakcyjną propozycję spędzania wolnego czasu lub uczestnictwa w kursach zawodowych⁶. Przedstawiony poniżej materiał przechowywany jest w Archiwum Państwowym w Kielcach, w zespole Urzędu Wojewódzkiego Kieleckie⁷.

⁵ *Statut Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej*, Poznań 1934.

⁶ APK, UWK I, sygn. 3132, k. 82; UWK I, sygn. 3149, Działalność Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej i Żeńskiej 1925–1931 (niepaginowane).

⁷ Zob. APK, UWK I, sygn. 3132, k. 81, 82.

Tekst źródłowy⁸

STAROSTA RADOMSKI
L.713/2

Radom, dnia 27 października 1927 r.
Ścisłe Tajne.

„Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej Męskiej”.

Do
Pana Wojewody
w K i e l c a c h.

Na skutek reskryptu Pana Wojewody z dnia 12/X.1927 r. L.BP.8581 donoszę, co następuje:

I. Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej Męskiej w powiecie pod względem organizacyjnym prowadzą na ogół słabą działalność, niektóre z nich wykazują bierność, a kilka jest zupełnie nieczynnych. W celu wzmożenia pracy staraniem Radomskiego sekretariatu został zorganizowany i przeprowadzony kurs instruktorów w końcu września br. przy 72 pp.^[9], zaś dzień 13 listopada br., jako dzień Święta Młodzieży Polskiej ma być poświęcony na zachęcenie wstępowania w szeregi stowarzyszenia. Przy każdym stowarzyszeniu męskim, istnieje stowarzyszenie żeńskie pod protektoratem tegoż patrona i wszystkie należą do „Sekretariatu Zrzeszeń Patronów Związku Młodzieży” w Radomiu przy ul. Trawnej nr. 6. Wspomniany sekretariat obejmuje stowarzyszenia 7 powiatów, to jest: radomskiego, kozienickiego, ilżeckiego, opatowskiego, sandomierskiego, koneckiego i opoczyńskiego i wchodzi w skład Centralnego Związku Stowarzyszeń w Poznaniu. Organizacje te subsydiowane są przez biskupa sandomierskiego.

II. Ilość stowarzyszeń i ich członków:

1) W Radomiu Stowarzyszenie Mł[odzieży] P[olskiej] Męskiej istniało do końca 1925 r. Obecnie nie posiada zarządu i nie jest zorganizowane. Mieściło się ono przy Klubie Rzemieślniczym, ul. Kilińskiego 15. Istnieje zamiar powołania wymienionego Stowarzyszenia do życia w dniu 13 XI br. i wybrania odpowiedniego zarządu.

2) Wolanów:

Patronat stowarzyszenia:

Ks. [iędz] Adam Wąs,

Jaworowski Feliks

Treuman Jan, nauczyciel

Matyjaśkiewicz Stanisław, organista

Zarząd:

Staniszewski Jan, prezes

⁸ W tekście źródłowym został zachowany oryginalny język dokumentu. Zmian dokonano jedynie, gdy występowały w tekście błędy ortograficzne i pomyłki powstałe w czasie pisania na maszynie.

⁹ Informacje zawarte w nawiasach kwadratowych pochodzą od autora publikacji. Chodzi tutaj prawdopodobnie o 72 pułk piechoty.

- Sobczyk Jan, vice-prezes
Płachta Antoni, sekretarz
Ukleja Waclaw, bibliotekarz
Członków 20.
- 3) Mniszek, gm.[gmina] Wolanów:
Patronat:
Ks.[iądz] Szumski Paweł
Siek Jakub, prezes i skarbnik
Borowiec Czesław, sekretarz
Członków 16.
- 4) Lisów, gm. Jedlińsk
Patronat:
ks. Jaworski Ignacy
Baran Witold, prezes
Mokosa Stanisław – sekretarz
Potera Jan – gospodarz
Staniewski Stanisław – skarbnik
Członków 18, od roku nieczynne.
- 5) Błotnica gm. Jedlińsk
Patronat:
ks[.iądz] Kołodziej Aleksander
Kowalik Antoni – prezes
Pirosz Jan – sekretarz
Kwiatkowski Stanisław, zast.[ępcą]
Członków 40, od sierpnia 1926 r. nieczynne.
- 6) Wierzbica:
Patronat:
Ks.[iądz] Kołodziej Aleksander
Klimer Józef – prezes
Dwójka Waclaw – sekretarz
Zawisza Stefan – skarbnik
Zawisza Antoni – bibliotekarz
Duralski Feliks – gospodarz
Członków 20.
- 7) Wyśmierzyce:
Patronat:
Ks.[iądz] Marian Dębowski
Zarząd:
Antoszewski Edward – prezes
Koresiński Dominik – vice-prezes
Borowski Edward – sekretarz
Wancerski Stanisław – zastępca sekretarza

Antoszewski Marian – skarbnik
Rogaliński Stanisław – gospodarz
Członków 34.

8) Kowala:

Patronat:

Ks.[iędz] Jan Koziński
Chołociński Marian
Walewski Aleksander
Walewska Maria
Taranasiewicz Jan
Taranasiewicz Maria
Wozniak Walenty
Torbis Antoni
Szydłowski Józef

Zarząd:

Chołociński Marian – prezes
Wozniak Józef – vice-prezes
Ziółkowski Franciszek – sekretarz
Janczyk Jan – skarbnik
Członków 40.

9) Kuczki kolonia:

Patronat:

Ks.[iędz] Molewski Tadeusz
Mąkosa Stanisław – prezes
Nowocki Stanisław – sekretarz
Jaroszek Władysław – skarbnik
Członków 20.

10) Mołęczyn Stary, gm. Kuczki:

Patronat:

Ks.[iędz] Ośko
Kondziela Jan, zastępca
Zarząd:
Kiepiel Jan – prezes
Wiśniewski Władysław – gospodarz
Warchoń Władysław – gospodarz
Lipiec Jan – skarbnik
Członków 13.

11) Ksawerów gm. Stromiec:

Zarząd:

Chmielewski Stanisław, prezes
Zaręba Antoni, vice-prezes
Zagajewski Jan – gospodarz

Szukiewicz Wanda

Członków 24.

3) Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej Męskiej, jak również i Żeńskiej zorganizowane są w okręg, którego siedzibą jest Radom, lokal przy ul. Trawnej 6 o urzędowej nazwie „Sekretariat Zrzeszeń Patronat Związku Młodzieży”.

4) Osobowy skład patronatów podany jest w punkcie 2. Przy poszczególnych stowarzyszeniach w powiecie. Skład osobowy Zarządu Okręgowego jest następujący: ks. prob[oszcz] Jan Koziński z Kowali i ks. Leon Rafalski.

Tak członkowie patronatów, jak i Zarządu Okręgowego są sympatykami Ch. [Chrześcijańskiej] D. [Demokracji]

5) Do sekretariatu Zrzeszeń Patr.[onatu] Zw.[iązku] Mł[odzieży] należą Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej, ten zaś należy do Związku Stow.[arzyszeń] Młodz.[ierzy] Polskiej, którego siedzibą jest Poznań.

6) Skład osobowy Rady Związkowej Stow.[arzyszenia] Młodz.[ieży] jest następujący:

Klamiński Stanisław – prezes i instruktor b.[yły] członek Straży Narod.[owej].

Obecnie sympatyk O[obozu] W[wielkiej] P[olski]

Sołtyk Feliks – nauczyciel gimnaz[jum] Z[wiązek] L[udowo] N[arodowy]

Urbański Franciszek – Ch.[rześcijańska] D.[emokracja]

Łuba Teofil – Ch.[rześcijańska] D.[emokracja]

Saranowicz Stefan – Ch.[rześcijańska] D.[emokracja]

Ks.[iądz] Kasprzycki Henryk – proboszcz z Przysuchy, pow.[iat] opoczyński

Papliński Stanisław – Ch.[rześcijańska] D.[emokracja]

Vorbrodjt Julian – Ch.[rześcijańska] D.[emokracja]

Stępień Edward – Ch.[rześcijańska] D.[emokracja]

Krzeczkowski Jan – Z[wiązek] L[udowo] N[arodowy]

Greljek Stanisław z Kożuchowa, pow.[iat] radomski

Ks.[iądz] Kolasa Stefan – Końskie.

Zapatorywania polityczne członków zamiejscowych nie zostały ustalone.

S T A R O S T A:

[podpis odręczny]

Strzeszewski

Bibliografia

A. A. Źródła

I. Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Kielcach: zespół Urzędu wojewódzkiego Kieleckiego I (1919–1939), sygn. 651, 3132, 3149.

II. Źródła drukowane

Statut Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej, Poznań 1934.

III. Prasa

„Gazeta Kielecka” 1929.

B. Literatura

Wołoszyn S., *Dzieje wychowania i myśli pedagogicznej w zarysie*, Warszawa 1962.

Summary

Monitoring of political influences and preferences in Polish Youth Association by state authorities in Kielce province after 1926

After the coup in May 1926 Józef Piłsudski's political circle aimed at taking control over all spheres of life in the country including education and culture. In the activity of that group the state ideology played an important part and within its frames also the idea of state education. School as well as mass organizations found themselves in the range of the contemporary authorities' interests. The source material *Monitoring of political influences and preferences in Polish Youth Association by state authorities in Kielce province after 1926* presents a document prepared in 1927 by Radom mayor for the governor of Kielce province concerning the organizational condition of Polish Youth Association in Radom county.

Keywords: sport, physical culture, association